

تحلیل آزمون‌های ارزشیابی پیشرفت یادگیری بر پایه آزمون‌های الکترونیکی سایت **Passwort Deutsch***

نادر حقانی

استادیار دانشکده زبان‌های خارجی دانشگاه تهران، ایران**

تاریخ وصول: ۸۵/۰۳/۲۱

تاریخ تأیید نهایی: ۸۵/۰۷/۲۲

چکیده

آزمون‌های ارزشیابی پیشرفت یادگیری، فعالیتی هدفمند و ابزاری مهم برای ارزشیابی دانش و مهارت‌های زبانی در برنامه‌ریزی درسی آموزش زبان به شمار می‌روند. این آزمون‌ها که با هدف تعیین میزان پیشرفت و یا پس رفت زبان‌آموزان در یادگیری مطالب درسی و نیز تشخیص مشکلات احتمالی در فرآیند یادگیری، طراحی و اجرا می‌شوند، متناسب با اهداف یادگیری و شیوه‌های آموزش زبان از تنوع برخوردارند. مقاله حاضر ضمن بررسی اهداف و کارکرد آزمون‌های ارزشیابی پیشرفت یادگیری در بستر آموزشی متعارف و نیز معیارهای کلی در طراحی آنها، استفاده از این آزمون‌ها را در بستر اینترنت، با تحلیل سایت آموزش زبان آلمانی «**Passwort Deutsch**» مورد تحلیل قرار می‌دهد.

واژه‌های کلیدی: آزمون متعارف، آزمون الکترونیکی، سنجش یادگیری، انواع آزمون، رفت یادگیری.

* این مقاله در چارچوب فعالیت‌های تحقیقاتی مرکز پژوهشی آموزش زبان خارجی دانشگاه تهران تدوین شده است.

** e-mail: nhaghani@ut.ac.ir

مقدمه

تحقق اهداف آموزشی، علاوه بر فراهم‌سازی بستر مناسب، تولید محتوای درسی و تأمین نیروی انسانی لازم، سنجش و ارزشیابی مداوم آموخته‌ها در قالب برگزاری آزمون و امتحانات متنوع را نیز می‌طلبد. اگرچه آزمون در وهله اول و از دید عموم، ابزاری - نه چندان خوشایند- در دست معلم برای سنجش میزان محفوظات متعلمان تعبیر می‌گردد، اما چنانچه یک آزمون با دقت و رعایت معیارهای لازم طراحی شود، به ابزاری مناسب برای نظارت بر فعالیت‌های یادگیری و عاملی مؤثر در ارتقای کمی و کیفی فرآیند آموزش تبدیل می‌گردد. از جمله نکات مهم در ارزشیابی، اندازه‌گیری دقیق دانش و مهارت‌هایی است که در چارچوب اهداف یک ماده درسی و یا کل دوره قرار دارد. از این رو طراحی سؤالات آزمون باید به گونه‌ای باشد که به طور مشخص آن دسته از مطالب و آموخته‌هایی را مورد سنجش قرار دهد که طی فرآیند آموزش از معلم یا محیط به متعلمان انتقال یافته است. نتیجه این ارزشیابی شاخصی برای تعیین میزان پیشرفت یادگیری و یا سطح معلومات متعلمان است. آزمون‌گیری مداوم در آموزش زبان خارجی نسبت به سایر رشته‌ها از اهمیت و حساسیت دوچندان برخوردار است، زیرا علاوه بر دانش زبانی، توانایی زبان‌آموزان در درک و تولید به زبان خارجی در بستری فرهنگی را نیز شامل می‌شود، مضاف بر آن که طرح سؤالات آزمون به زبانی غیر از زبان مادری زبان‌آموزان، به نوعی بر حساسیت موضوع نیز می‌افزاید.

در بستر متعارف آموزش سنتی، آزمون‌های متنوعی برای ارزشیابی دانش و مهارت‌های زبان خارجی متعلمان از سوی مراکز آموزشی و یا معلمان آموزش زبان طراحی شده است. این آزمون‌ها که متناسب با اهداف یادگیری زبان و نیز شیوه‌های مورد استفاده در انتقال مهارت‌ها و دانش زبان خارجی از تنوع برخوردارند، خود را به خوبی با بستر سنتی آموزش کلاسیک وفق داده‌اند. ورود فناوری اطلاعات و ارتباطات به عرصه آموزش زبان، علاوه بر طرح مسایلی در دو حوزه محتوا و انتقال مطالب درسی، مباحثی را نیز در مورد امکان و یا عدم استفاده از آزمون‌های آموزش کلاسیک در بستر اینترنت به دنبال داشته است. در مقاله حاضر، ابتدا اهداف و کارکرد آزمون‌های ارزشیابی پیشرفت یادگیری و همچنین معیارهای لازم برای طراحی دقیق آنها مورد بررسی قرار می‌گیرند. سپس با تحلیل سایت «Passwort Deutsch»، قابلیت‌های بستر اینترنت در آزمون‌های ارزشیابی پیشرفت یادگیری بررسی می‌گردد. شایان ذکر است،

سایت مذکور از جمله منابع برخط آموزش زبان آلمانی است که از سوی مؤسسه انتشاراتی «Ernst Klett Verlag» طراحی و ارائه گردیده است. این سایت علاوه بر درس‌ها، تمرینات و آزمون‌های ارزشیابی پیشرفت یادگیری، از آزمون تعیین سطح نیز برخوردار است.

بحث و بررسی

کنترل و ارزشیابی مداوم آموخته‌ها در متعلمان، از جمله محورهای اساسی در هر برنامه‌ریزی آموزشی محسوب می‌شود. اگر برنامه درسی را متشکل از محورهای «محتوای آموزش»، «روش تدریس» و «اهداف یادگیری» بدانیم، ارزشیابی به عنوان محور چهارم و به تعبیری دقیق‌تر مکمل سایر محورها از اهمیت خاصی برخوردار می‌شود، زیرا هر برنامه درسی برای سنجش میزان انتقال کمی و کیفی محتوا و اندازه‌گیری چگونگی تأسیس و گسترش مهارت‌های تعریف شده در اهداف آموزشی، نیازمند کنترل مداوم فعالیت‌های یادگیری در متعلمان در حین فرآیند آموزش نیز می‌باشد. ارزشیابی پیشرفت یادگیری، خود مستلزم تمهید و به کارگیری ابزارهایی است که اصطلاحاً از آنها با عنوان آزمون (Test) و امتحان (Prüfung) پیشرفت یادگیری نام برده می‌شود. اگرچه آزمون و امتحان پیشرفت یادگیری از دید عموم غالباً به یک تعبیر مورد استفاده قرار می‌گیرند، اما از دیدگاه برخی متخصصان بین موارد مذکور تفاوت‌هایی وجود دارد. به عقیده آلبرس و بلتن امتحان پیشرفت یادگیری در مواردی از قبیل رعایت استانداردهای لازم در طراحی سؤالات و همچنین چگونگی برگزاری، در قیاس با آزمون‌های پیشرفت یادگیری از رسمیت بیشتری برخوردار است (۱۹۹۵، ۱۷-۱۴). بر این اساس، زمان برگزاری امتحانات پیشرفت یادگیری و جایگاه آنها غالباً از پیش و به صورت مدون در برنامه درسی مشخص شده است، حال آن که معلم می‌تواند به طور متناوب در زمان‌های دلخواه و به تناسب نیاز متعلمان، به طراحی سؤالاتی در مورد محتوای درسی و اجرای آنها در قالب آزمون‌های کلاسی مبادرت ورزد. ماس در مقاله خود با عنوان سنجش و پایش یادگیری (۲۰۰۴) اهداف آزمون‌های پیشرفت یادگیری یادگیری را به ترتیب زیر ذکر کرده است:

- تعیین میزان موفقیت و یا عدم موفقیت زبان‌آموزان در فرآیند یادگیری بر اساس سه

مؤلفه هدف درس، شیوه‌های تدریس و محتوای آموزشی

- تعیین نقاط ضعف و قوت در زبان‌آموزان

- مقایسه میزان توانایی هر یک از زبان‌آموزان در مورد موضوع مشخص با دیگر زبان‌آموزان گروه.

آزمون و امتحان، صرفاً فرآیندی تکراری برای تعیین نمره متعلمان نمی‌باشند و بیش از آنکه به منظور ارزشیابی میزان توانایی آنها در بازتولید محفوظات ذهنی در قالب پاسخ کتبی و یا شفاهی به سؤالات آزمون به کار روند، به عنوان فعالیتی هدفمند از سوی معلم که دارای کارکردی مشخص است، تلقی می‌گردند. از دیدگاه شناختی، انجام آزمون از یک سو موجب ایجاد انگیزه در متعلم برای تفکر و تعامل بیشتر و عمیق‌تر با دانش و اطلاعات کسب شده می‌گردد که خود بازپرورش آنها را در ذهن وی به دنبال دارد و از سوی دیگر نتایج حاصل از آزمون، از دیدگاه آموزشی، اطلاعات نسبتاً دقیقی را در مورد میزان و روند یادگیری متعلم و احیاناً نقاط ضعف وی در خصوص مطالب آموخته شده در اختیار معلم قرار می‌دهد. از این منظر، آزمون به منزله معیار و شاخصی است که از طریق آن، وضعیت یادگیری فعلی متعلم با وضعیت ایده‌آل یعنی وضعیتی که متعلم طبق اهداف تعریف شده در درس و دوره آموزشی باید به آن دست یافته باشد، مقایسه می‌گردد. حاصل این مقایسه، اندازه‌گیری میزان «رفت یادگیری» در فرآیند آموزش است که در ادبیات آموزشی بیشتر با عنوان پیشرفت یادگیری مصطلح است، حال آن‌که این فرآیند می‌تواند در جهت عکس و به عنوان «پسرفت یادگیری» نیز مورد سنجش و پایش قرار گیرد.

در طول زمان و متناسب با اهداف درس، صورت‌های مختلفی از آزمون‌های ارزشیابی پیشرفت مورد استفاده بستر سنتی آموزش زبان قرار گرفته‌اند. این آزمون‌ها علاوه بر نقش اصلی خود به عنوان ابزاری مهم برای معلم در جهت ارزشیابی دانش و معلومات زبانی متعلمان و همچنین تشخیص مشکلات احتمالی آنها در فرآیند یادگیری از کارکرد دیگری با عنوان خودارزشیابی نیز برخوردارند. از این دیدگاه، آزمون‌های مذکور ابزاری برای زبان‌آموزان تلقی می‌شوند که از یک سو موجب آگاهی آنها نسبت به سطح معلومات و نیز توانایی‌ها و قابلیت‌های خود در زمینه زبان خارجی می‌گردند و از سوی دیگر تقویت نقاط قوت و رفع ضعف‌های احتمالی آنها در زبان خارجی را به دنبال دارند که این خود به طور غیرمستقیم بر ارتقاء یادگیری تأثیر مثبت می‌گذارد. بر این اساس آزمون‌های پیشرفت یادگیری در کارکرد خودارزشیابی به گونه‌ای همانند حل تمرین عمل می‌کنند. در بستر آموزشی متعارف،

آزمون‌های مختلفی از سوی متخصصان آموزش زبان طراحی شده است که به صورت مجزا و یا ضمیمه منابع آموزشی در اختیار زبان‌آموزان قرار می‌گیرند. مقایسه پاسخ‌های داده شده با پاسخ‌های صحیح که تحت عنوان کلید در انتهای سؤالات، ارائه شده است، اطلاعات مفیدی را در مورد سطح معلومات زبانی در اختیار هر یک از زبان‌آموزان می‌گذارند.

در حوزه آموزش زبان، طراحی آزمون‌های ارزشیابی پیشرفت، همواره بر تمرکز بر دو حوزه دانش و توانش زبانی در بستری فرهنگی صورت می‌گیرد. مقایسه دانش زبانی زبان‌آموزان در زمینه دستور زبان و واژگان و توانش زبانی آنها در مورد توانایی درک و تولید شفاهی و کتبی به زبان خارجی و همچنین بررسی مراحل قبلی فرآیند آموزش و وضعیت فعلی از کارکردهای اصلی آزمون‌های ارزشیابی پیشرفت یادگیری است.

آزمون‌های ارزشیابی پیشرفت یادگیری را می‌توان از حیث میزان آزادی عمل زبان‌آموزان در پاسخگویی به سؤالات، به سه نوع آزمون‌های «باز»، «بسته» و «نیمه باز» دسته‌بندی کرد. آزمون‌های باز به گونه‌ای از سؤالات اطلاق می‌شوند که عمدتاً به منظور ارزشیابی میزان توانایی زبان‌آموزان در تولید کتبی و شفاهی به زبان خارجی، طراحی می‌شوند. زبان‌آموزان با پاسخ دادن به این سؤالات، توانایی خود را در درک مطالب و انتقال منظور و مقصود به فرد مقابل نشان می‌دهند. سؤالات آزمون‌های باز عموماً به صورت کلی و وابسته به اهداف و شیوه‌های مورد استفاده در آموزش زبان است. به عنوان مثال در آموزش زبان مبتنی بر نظرات ارتباطی، نوع سؤالات غالباً به گونه‌ای است که توانایی زبان‌آموزان در تولید و یا بازتولید فعال و خلاق زبانی را اندازه‌گیری می‌کنند. در این حالت زبان‌آموزان به هنگام صحبت کردن و یا نوشتن، ملزم به استفاده از واژگان و قواعد دستوری مورد نظر معلم و یا موجود در متن نیستند و معلم از زبان‌آموزان می‌خواهد نظر خود را نسبت به موضوعاتی مشخص از قبیل اشتغال، تفریح و ... مطرح کنند و یا آن که یک عکس و یا تصویر را توصیف نمایند. در خلال این توضیحات، توانایی زبان‌آموزان در انتقال مطالب به دیگران ارزشیابی می‌شود. در صورتی که در آموزش زبان به شیوه شنیداری-زبانی، جهت آزمون‌های ارزشیابی پیشرفت یادگیری در راستای هدف درس یعنی تکرار ساختارها و واژگان مشخص قرار دارد، به گونه‌ای که زبان‌آموزان غالباً از این طریق به تکرار جملات و واژگان موجود در متن و یا مورد نظر معلم سوق می‌یابند.

در طراحی آزمون، گاه آزادی عمل زبان‌آموزان در پاسخ به سؤالات تا سر حد امکان

محدود می‌شود. هدف از این آزمون‌ها که تحت عنوان آزمون‌های بسته نام گرفته‌اند، ارزشیابی مواردی مشخص از دانش و یا توانش زبانی متعلمان می‌باشد. سؤالات چهارگزینه‌ای و نیز سؤالاتی که پاسخ به آنها صرفاً به انتخاب یکی از گزینه‌های «درست»/ «غلط»، «بلی»/ «خیر» و ... محدود می‌شود، در زمره این آزمون‌ها قرار می‌گیرند. آزمون‌های نیمه باز از حیث اختیار زبان‌آموزان در پاسخ‌دهی و تعامل با صورت مسئله، اصطلاحاً در حد وسط موارد فوق قرار می‌گیرند، به عبارتی دیگر اگرچه زبان‌آموزان برای پاسخ دادن به سؤالات، همانند آزمون‌های باز ملزم به نوشتن پاسخ می‌باشند، اما برخلاف آزمون‌های مذکور از اختیار چندانی در دادن پاسخ و اظهار نظر آزادانه برخوردار نیستند. در واقع در این آزمون‌ها، انجام آزمون صرفاً به نوشتن پاسخ صحیح در جاهای مورد نظر محدود می‌شود. پر کردن جاهای خالی در یک متن، یا جمله و همچنین پاسخ به سؤالات در قالب واژه، نمونه‌های متداول و رایج از آزمون‌های نیمه باز محسوب می‌شوند.

آزمون‌های ارزشیابی پیشرفت یادگیری را می‌توان بر اساس این که کدام یک از مهارت‌های زبانی مورد ارزشیابی قرار می‌گیرند، به دو گروه آزمون‌های تولید محور و ادراک محور تقسیم کرد. هدف از طراحی آزمون‌های تولید محور، ارزشیابی زبان‌آموزان در زمینه مهارت‌های صحبت کردن و نوشتن می‌باشد. در آزمون‌های ادراک محور نیز مهارت‌های شنیدن و خواندن مورد ارزشیابی قرار می‌گیرند. صحبت کردن و نوشتن درباره موضوعات (Produzieren) و نیز بازگویی مطالب یک متن (Reproduzieren) از جمله آزمون‌های تولید محور و علامتگذاری اطلاعات خواسته شده در درون متن (Markieren)، نوشتن و یا ذکر نمودن آنها (Zitieren) و یا مرتب کردن اطلاعات در قالب جدول (Sortieren) از جمله روش‌های مورد استفاده در آزمون‌های ادراک محور محسوب می‌شوند (ر.ک. کراوزه/ زندیش، ۹۶-۱۲۹).

به منظور دستیابی دقیق به میزان پیشرفت زبان‌آموزان در هر یک از دو حوزه دانش و توانش زبانی، رعایت اصولی کلی و مشخص به هنگام طراحی آزمون ضروری است. این اصول که در آزمون‌سازی از آنها تحت عنوان معیارهای کلی ارزشیابی نام برده می‌شود، سه ویژگی «روایی» (Validität)، «پایایی» (Reliabilität) و «عینی» (Objektivität) را در بر می‌گیرند. معیارهای مذکور خاص حوزه آموزش زبان نیستند و در واقع برای ارزشیابی در

تمامی حوزه‌های علمی معتبر می‌باشند. بر اساس معیارهای ارزشیابی، یک آزمون زمانی از معیار روایی برخوردار است که دقیقاً همان چیزی را اندازه‌گیری کند که باید اندازه‌گیری شود (آلبرس / بلتن، ۱۹۹۵، ۲۲)، در این حالت آزمون اصطلاحاً از اعتبار برخوردار است. از دیدگاهی دیگر روایی مقیاس تطبیق مابین نتیجه تحقیق و مقوله‌ای است که اندازه‌گیری شده است (گروتیان، ۲۰۰۰، -). چنانچه در یک آزمون علاوه بر دانش و اطلاعات مورد نظر، عوامل دیگری نیز مورد ارزشیابی قرار گیرند به گونه‌ای که در نتایج نهایی آزمون تأثیرگذار باشند، آزمون انجام شده از اعتبار کافی برخوردار نخواهد بود. به عنوان مثال، اگر در آزمون شفاهی درک متن، از متن‌های طولانی و یا متن‌هایی که دارای انبوهی از اطلاعات مختلف می‌باشند، استفاده شود، علاوه بر مهارت مذکور، حافظه کوتاه مدت زبان‌آموز نیز به طور غیرمستقیم مورد ارزشیابی قرار می‌گیرد. به تعبیری دقیق‌تر در این آزمون به جای توانایی ادراک شفاهی، قدرت حافظه نیز سنجیده می‌شود که طبعاً بر نتیجه کلی آزمون نیز تأثیرگذار خواهد بود.

پیش شرط ضروری برای معیار روایی که اصلی‌ترین مقوله تحقیقات تجربی را تشکیل می‌دهد، پایایی و به تعبیری بهتر دقت یک آزمون در ثبت و اندازه‌گیری داده‌های زبانی می‌باشد (شفر و دیگران، ۲۰۰۰). هر چه یک آزمون از پایایی بالاتری برخوردار باشد، به همان اندازه میزان اطمینان به نتایج آن نیز بیشتر خواهد بود. از جمله شواهد پایایی یک آزمون، یکسان بودن نتایج آن در گروه‌ها و یا افراد مختلف است. بر این اساس چنانچه تکرار یک آزمون در گروه‌های مختلف، منجر به ارائه نتایج متفاوتی گردد، این آزمون از نظر علمی و روش تحقیق قابل اطمینان نخواهد بود. یکی از عوامل مؤثر در افزایش پایایی یک آزمون، طراحی دقیق سؤالات است، به گونه‌ای که متعلم با خواندن آنها به راحتی متوجه شود که معلم چه چیزی را از وی می‌خواهد. سؤالات گنگ و نامفهوم و یا سؤالاتی که متعلم را در پاسخ‌گویی صحیح دچار شک و شبهه می‌سازد، بر پایایی یک آزمون تأثیر منفی به جا می‌گذارند. به عنوان نمونه اگر سؤالات مربوط به ارزشیابی مهارت درک کتبی متن به گونه‌ای طراحی شوند که همزمان دو جنبه مختلف از یک موضوع را در ذهن زبان‌آموز فعال نمایند، به طوری که سؤالات طرح شده پاسخ‌های متفاوت و در عین حال صحیح را از سوی افراد یک گروه و یا گروه‌های مختلف به دنبال داشته باشند، آزمون از میزان پایایی پائینی برخوردار است.

معیار سوم یعنی عینی، به عدم ارتباط هر یک از مراحل آزمون با عوامل و شرایط بیرونی

می‌پردازد. بر این اساس، یک آزمون زمانی از معیار عینی برخوردار است که نتایج آن چه در مرحله اجرا و چه در مراحل ارزشیابی و تفسیر تا حد امکان به معلم و یا طراح آزمون وابستگی نداشته باشند (ر. ک. Fachgebärdenlexikon Psychologie). ضمن آن که انجام آن آزمون در مراحل مختلف و برای گروه‌های متعدد، همواره نتایج یکسانی را به همراه داشته باشد. با توجه به معیارهای مذکور در طراحی آزمون، معلم پیش از هر چیز باید بداند که طراحی آزمون با هدف سنجش کدامیک از مهارت‌ها و معلومات زبانی صورت می‌گیرد (روایی)، برای افزایش دقت این آزمون، نحوه طراحی سؤالات و اجرای آزمون باید به چه صورت باشد (پایایی) تا از تأثیر فاکتورهای بیرونی در بررسی نتایج جلوگیری شود (عینی).

ورود فناوری ارتباطات و اطلاعات به حوزه آموزش زبان و استفاده از اینترنت به عنوان بستر و ابزار یادگیری و انتقال دانش و مهارت‌ها، امکان طراحی و اجرای نمونه‌های الکترونیکی آزمون‌های گوناگون را که تاکنون در محیط‌های متعارف مورد استفاده قرار گرفته است، در زاویه دید متخصصان آموزش قرار داد. محیط چندرسانه‌ای، سرعت در برقراری ارتباط، تعامل گسترده با کاربران و وابستگی کمتر به زمان و مکان آموزش، اینترنت را به بستر مناسبی برای اجرای آزمون‌های پیشرفت یادگیری در دو بعد ارزشیابی توسط معلم و خودارزشیابی توسط زبان‌آموزان تبدیل نموده است. در این راستا سایت آموزش زبان آلمانی « Passwort Deutsch» با بهره‌گیری از امکانات مذکور، آزمون‌های متنوعی را برای ارزشیابی مخاطبان از دانش و توانش زبانی خود ارائه داده است. این آزمون‌ها از بین مهارت‌های چهارگانه زبانی، صرفاً به اندازه‌گیری سه مهارت «شنیدن»، «خواندن» و «نوشتن» می‌پردازند و مهارت شفاهی «صحبت کردن» در این سایت مد نظر قرار نگرفته است. در کنار آزمون‌های مربوط به مهارت‌های زبانی، آزمون‌هایی نیز برای ارزشیابی دانش دستوری و واژگانی زبان‌آموزان طراحی شده است. در تحقیق حاضر، تمامی تمرینات و آزمون‌های الکترونیکی سایت مذکور، مورد بررسی قرار گرفت و به عنوان نمونه چند تمرین که حاوی نکات اصلی است، تحلیل می‌شود.

آزمون‌های ارائه شده در این سایت، در سه گروه باز، نیمه باز و بسته قابل تقسیم هستند. بهره‌گیری سایت آموزش زبان از پست الکترونیکی، امکان اجرای آزمون‌های باز را در بعد کتبی به راحتی فراهم نموده است. تمرین ۰۴ از درس ۲۸، نمونه‌ای از آزمون‌های باز در بستر اینترنت محسوب می‌شود. در این (خود) آزمون، زبان‌آموز از طریق نوشتن نامه یا پست

الکترونیکی، یادگیری زبان به روش «آموزش متقابل دو نفره» (Tandem) را به دوست خود توصیه می‌کند. متن نامه از نظر محتوایی باید توضیحاتی را در مورد پنج محور «تعریف آموزش متقابل دو نفره»، «نحوه یادگیری با این روش»، «تفاوت بین آموزش متقابل دو نفره با دوره‌های آموزش زبان»، «نحوه برقراری ارتباط در آموزش متقابل دو نفره» و «نحوه یادگیری در آموزش متقابل دو نفره در بستر اینترنت» در بر داشته باشد. محورهای مذکور، خود در قالب سؤالات درک متن جهت پاسخگویی در اختیار زبان‌آموز قرار گرفته‌اند. زبان‌آموز پس از نوشتن نامه، آن را جهت تصحیح، از طریق پست الکترونیکی برای معلم ارسال می‌کند. علاوه بر رعایت پنج محور فوق‌الذکر، نامه باید دارای مقدمه و نتیجه‌گیری مناسب نیز باشد.

استفاده از بستر اینترنت در طراحی آزمون‌های باز تنها به بعد نوشتاری آن محدود نمی‌شود. امکاناتی از قبیل میکروفن و بلندگو، انجام آزمون‌های باز در بعد شفاهی را نیز به خوبی میسر ساخته‌اند، به طوری‌که زبان‌آموزان از این طریق همانند فضای سنتی به صورت زنده با معلم ارتباط برقرار می‌سازند. همچنین با افزایش قابلیت‌های صوتی و تصویری کامپیوتر، امکان برقراری ارتباط تصویری زنده نیز به راحتی عملی شده است. شایان ذکر است، طراحی آزمون‌های باز در بعد شفاهی تاکنون به دلیل برخی مشکلات فنی از قبیل کاهش سرعت اینترنت و قطع ارتباط و نیز هزینه نسبتاً بالا برای مراکز آموزشی و زبان‌آموزان، از عمومیت در سایت‌های آموزش زبان از جمله سایت مورد بررسی برخوردار نشده است.

اگر در آزمون‌های باز، معلم و زبان‌آموز به عنوان دو عامل زنده، طرفین فرآیند ارزشیابی را تشکیل می‌دهند، در آزمون‌های نیمه باز و بسته، فرآیند مذکور از تعامل انسان-انسان به انسان-کامپیوتر تبدیل شده است. این تغییر به طور مشخص تحت تأثیر قابلیت تعامل‌پذیری بستر اینترنت است که در آن ارزشیابی پاسخ‌های داده شده، به نرم‌افزارهای موجود در اینترنت واگذار شده است. زبان‌آموز پس از انتخاب پاسخ صحیح و یا نوشتن آن در جایگاه مورد نظر، از طریق گزینه‌ای که معمولاً تحت عنوان «نتیجه» و یا «ارزشیابی» نام‌گذاری شده است، به پاسخ‌های صحیح و نتایج آزمون دست می‌یابد. ارزشیابی پاسخ‌های داده شده توسط نرم‌افزارها، سرعت دستیابی به نتایج آزمون را بالا می‌برد. هر آزمون خودارزشیابی به شکل سنتی آن، مستلزم صرف وقت زبان‌آموز برای کنترل پاسخ‌های داده شده با پاسخ‌های صحیح است، حال آنکه در آزمون‌های الکترونیکی پیشرفت یادگیری، نتایج آزمون در مدت زمان بسیار کوتاهی در

اختیار زبان آموز قرار می‌گیرد. مضاف بر آن که در این آزمون‌ها درصد خطاهای مربوط به کنترل پاسخ‌های صحیح که گاه به عوامل انسانی از جمله خستگی و یا بی‌دقتی بر می‌گردد، تا حد صفر تقلیل می‌یابد. لازم به ذکر است، در آزمون‌های باز کتبی نیز فرآیند ارزشیابی انسان- کامپیوتر از طریق نرم‌افزارهای خاص امکان‌پذیر است، اما از آنجا که پاسخ‌های ارائه شده توسط زبان‌آموزان غالباً از تنوع بالایی برخوردارند، لازمه اجرای چنین آزمون‌هایی تهیه بانک‌های اطلاعاتی بسیار کاملی از پاسخ‌های احتمالی زبان‌آموزان می‌باشد که خود وقت و هزینه زیادی را می‌طلبد.

تمرین ۰۵ از درس ۳ و تمرین ۰۲ از درس ۴، نمونه‌هایی از آزمون‌های نیمه باز در این سایت به شمار می‌آیند. هدف از این آزمون‌ها به ترتیب ارزشیابی دانش دستوری زبان‌آموزان در زمینه افعال و صرف آنها و نیز صرف حروف تعریف معین در زبان آلمانی در دو حالت فاعلی و مفعولی می‌باشد. انجام هر یک از آزمون‌های مذکور، مستلزم نگارش واژه صحیح در قسمت خالی می‌باشد. آزمون اول در قالب یک متن و آزمون بعدی به صورت تک جمله‌های غیرمرتبط با هم طراحی شده است. یکی از ویژگی‌های آزمون‌های نیمه باز در این سایت، حساسیت نرم‌افزارها نسبت به رعایت قواعد دستوری و همچنین املا صحیح پاسخ‌های داده شده است. چنانچه پاسخ‌ها از نظر دستوری و یا املائی منطبق با قواعد زبان آلمانی نباشند، به طور خودکار توسط نرم‌افزار حذف می‌شوند. در این حالت، حساسیت زبان‌آموزان نسبت به علت حذف پاسخ‌ها از سوی نرم‌افزارها افزایش می‌یابد که این خود بر دقت آنها و نیز ارتقاء فرآیند یادگیری زبان می‌افزاید. تمرین ۰۳ از درس ۴ و تمرین ۰۲ از درس ۵ نیز در زمرة آزمون‌های بسته قرار می‌گیرند. هدف از طراحی این آزمون‌ها به ترتیب ارزشیابی توانش زبان‌آموزان در دو حوزه درک شفاهی و درک کتبی متن می‌باشد. زبان‌آموز پس از گوش دادن به متن و یا خواندن آن، بدون نیاز به نوشتن کلمه‌ای، پاسخ صحیح را که به صورت «richtig» و «falsch» یا «A» و «B» قید شده است، انتخاب می‌کند. در این تمرین، حرف A مترادف با «درست» و حرف B مترادف با «غلط» می‌باشد.

امکان استفاده از تصاویر رنگی در کنار سؤالات، از جمله امتیازات طراحی آزمون در بستر اینترنت به طور اعم و سایت مذکور به طور اخص محسوب می‌شود. در واقع یکی از مشکلات طراحی آزمون به شیوه سنتی، عدم امکان استفاده از تصاویر رنگی در اوراق امتحانی

به دلیل هزینه بالای آن است، حال آن که در برخی موارد، رنگ و به طور کلی کیفیت تصویر، نقش مؤثری در پاسخ صحیح به سؤالات آزمون دارد. به عنوان مثال گاه سؤالات مربوط به آزمون‌های درک شفاهی و به خصوص درک بصری، استناد به تصاویر ارائه شده در آزمون می‌کنند و زبان‌آموز تنها با مشاهده دقیق تصاویر، امکان پاسخ به سؤالات را می‌یابد. از آنجا که در شیوه سنتی تصاویر سیاه و سفید غالباً از کیفیت مطلوبی برخوردار نیستند، زبان‌آموزان در پاسخ دادن به سؤالات با دشواری مواجه می‌شوند و به همین دلیل نیز در آزمون‌های سنتی از تصاویر معمولاً کمتر استفاده می‌شود. قابلیت اینترنت در تبدیل آسان و سریع تصاویر به داده‌های دیجیتالی و همچنین امکان نمایش مجدد آنها در قالب تصاویر رنگی با هزینه بسیار کمتر از شیوه‌های متعارف، زمینه مناسبی را برای استفاده از تصاویر و عکس‌های گوناگون به هنگام طراحی آزمون‌ها فراهم نموده است. بخش ۰۶ از درس ۲ از جمله نمونه‌های کاربرد تصویر در درک بصری است. در این آزمون یک تصویر از شهر و یک تصویر از محیط روستا ارائه شده است و زبان‌آموزان با توجه به هر یک از تصاویر به سؤالات آزمون پاسخ می‌دهند. استفاده از تصاویر در آزمون صرفاً به منظور ارزشیابی درک شفاهی و بصری زبان‌آموزان نیست، به عنوان مثال در آزمون ۰۵ از درس ۱ نیز که به ارزشیابی واژگان زبان‌آموزان اختصاص یافته است، از تصاویر رنگی و همچنین سیاه و سفید اما با کیفیت بالا بهره گرفته شده است. در این آزمون محصولات مهم صادراتی برخی کشورهای دنیا معرفی می‌گردد. زبان‌آموزان باید با توجه به تصویر هر محصول، نام آن را در محل مشخص بنویسند. گاه نیز تصاویر مربوط به آزمون تنها جنبه آشنایی و اطلاع‌رسانی دارند. به عنوان مثال در آزمون ۰۷ از درس ۵ که به کاربرد دو حرف اضافه «in» و «auf» می‌پردازد، به دلیل ارتباط محتوایی متن با بندر هامبورگ، از دو تصویر مربوط به این بندر نیز برای آشنایی بیشتر زبان‌آموزان با شهر هامبورگ بهره گرفته شده است.

نتیجه‌گیری

کیفیت آموزش در برنامه درسی علاوه بر انتخاب متناسب محتوا و برنامه‌ریزی صحیح آموزشی، مستلزم نظارت دقیق بر فرآیند یادگیری در متعلمان نیز می‌باشد. آزمون‌های ارزشیابی پیشرفت یادگیری به عنوان ابزارهای (خود) ارزشیابی، بسته به کارکرد خود اطلاعات مفیدی را در مورد میزان دانش و مهارت‌های زبانی در اختیار معلمان و زبان‌آموزان قرار می‌دهند. سایت

آموزش زبان آلمانی «Passwort Deutsch» توانسته است با بهره‌گیری از ابزارها و امکانات متنوع اینترنت، علاوه بر انتقال دانش و مهارت‌های زبانی، خود را به عنوان محیطی مناسب برای ارزشیابی آموخته‌های زبان‌آموزان معرفی نماید. «محیط چندرسانه‌ای» «برقراری ارتباط جمعی» و «تعامل‌پذیری» از جمله قابلیت‌های این سایت در طراحی آزمون‌های باز و همچنین آزمون‌های نیمه باز و بسته به شمار می‌روند. دریافت سریع نتایج آزمون و همچنین امکان استفاده از تصاویر رنگی دو مزیت مهم طراحی آزمون‌های ارزشیابی پیشرفت در سایت مذکور محسوب می‌شوند.

کتابشناسی

Albers, H-G./S. Bolton. (1995): *Testen und Prüfen in der Grundstufe. Einstufungstests und Sprachstandsprüfungen*. München, Goethe-Institut.

Grotjahn, R. (2000): *Testtheorie: Grundzüge und Anwendungen in der Praxis*. www.testdaf.de/html/publikationen/pdffiles/regensburg99.pdf. [03.1385]

Krause, W-D./Sändig, U. (2002): *Testen und Bewerten kommunikativer Leistungen im Unterricht Deutsch als Fremdsprache*. Frankfurt am Main, Peter Lang GmbH.

L.Schaefer, R./Goos, M. (2000), et al: *Online-Lehrbuch Medizinische Psychologie*. www.medpsych.uni-freiburg.de/OL/glossar/ [02.1385]

Maas, K.F. (2004): *Lernkontrolle und Leistungsmessung, Tests und Klassenarbeiten*. www.kfmaas.de/tests_leistfest.html, [03.1385]

(N.N): *Fachgebärdenlexikon Psychologie*. www.sign-lang.uni-hamburg.de/PLEX/, (s.a.). [02.1385]

Passwort Deutsch: www.passwort-deutsch.de/index.htm. [02.1385]